

Hvor farlig er den farlige kunsten? Morten Traavik

DIAGNOSE Morten Traavik

Noen ganger, alene i sjelens mørke natt, får jeg for meg at det er noe feil med meg, noe som skiller meg fra de andre.

Som om jeg er både utstøtt og utvalgt, psycho og profet, samtidig. Et merke i pannen, kanskje. Har du det også sånn? (Bare si ja.)

I stammesamfunn, som vi jo alle tilhører på en eller annen måte, ivaretas forbindelsen til åndeverdenen av en spesielt utvalgt medisinsmann eller *sjaman*.

Oftest velges sjamaner blant stammemedlemmer som på grunn av fremtredende fysiske og/eller mentale lidelser tillegges spesielle evner. Og ofte tar den utvalgte på seg oppdraget kun ytterst motvillig, vel vitende om ofrene og forsakelsene som sjamanyrket innebærer. Jevne inntak av giftige hallusinatoriske preparater, psykoselignende transeilstander, epileptiske anfall, angst, ensomhet, personlighetsforstyrrelser, sosial stigmatisering –

høvdingen lar deg mer enn gjerne kurere datteren sin for denguefeber, men han ville aldri gifte henne bort til deg, din weirdo – kort sagt, sjaman er en drittjobb om man skal gjøre den skikkelig. Denne tidvise og mystiske følelsen av utvalghet i hverdagen, om den nå er berettiget eller ikke, er trolig noe som gjør meg og mange av mine kollegaer ekstra utsatte for en type mental omgangssyke, nemlig Ballonger for Burma-viruset.

En mulig Wikipedia-oppføring ville kunne se omtrent slik ut: Ballonger for Burma (BfB) Viruslignende mentalt syndrom utbredt blant bærere av sosial samvittighet generelt og politikere, bistandsarbeidere, kulturarbeidere og visse rockestjerner spesielt. Første gang identifisert og beskrevet av Traavik i Norsk Shakespeare- og teatertidsskrift (1/2009). Sett i forhold til den store utbredelsen har det vært forsket betenkelig lite på BfB.

Det er derfor usikkert hvorvidt viruset ligger innkapslet i bærerens psykiske fauna som en tidsinnstilt bombe, eller om det tilegnes gjennom utveksling av synspunkter og/eller kroppsvæsker med BfB-positive. Virusets sammensetning kan betegnes som ulike og tilsynelatende komplementerende blandingsforhold av *altruisme* og *narsissisme*. Nært beslektet med *tv-aksjon-syndromet*.

Kjennetegnes ved en ekstatisk-visjonær tro på at kunstneriske handlinger (f.eks. teaterforestillinger, visuelle kunstuttrykk, performanceinstallasjoner et cetera) kan og skal avstedkomme momentane og strukturelle sosiale endringer i den generelle befolkningens adferdsmønster. Ofte ønsker og forventer opphavsmannen at denne effekten skal være uproporsjonalt mye høyere enn den fysiske/sosiale/kunstneriske tid, arbeidsmengde og risiko han/hun selv har investert i verket/ytringen. Som BfB-positiv kan man leve lenge og tilnærmet normalt uten engang å være klar over at man er smittet. Imidlertid kan

BfB, i likhet med sitt veneriske motstykke chlamydia, virke skadelig på fruktbarheten om det får virke ubehandlet over lengre tid. Se også *kontroversiell kunst, nykonseptualisme, brennaktuelt teater, Band Aid, debatt, kulturutveksling, epost-opprop, Facebook-grupper, politisk korrekt, politisk korrekt ukorrekt*.

Ballonger for Burma (BfB)-syndromet er oppkalt etter følgende e-post-invitasjon fra høsten 2007, altså mens det samtidig i andre deler av verden pågikk store og voldspregede demonstrasjoner mot undertrykkende og brutale regimer:

Sendt: Sat 6 Oct 2007, 11:28:18

Emne: Røde ballonger for Burma!

To: 110@kunst.no

Ved Nationaltheatret i kveld kl. 19.00 vil det bli blåst liv i et tusen og et hundre røde ballonger for folket i Burma. Aksjonen er en del av den øvrige markeringen i dag som starter ved den Kinesiske ambassaden kl. 12.00. For mer informasjon se www.burma.no De røde ballongene vil fylle og sveve rundt i glasspaviljongen og symbolisere folkets kamp i Burma.

Bak initiativet sto en oslobasert bildekunstner og en arkitekt som her skal få være anonyme.

(Jeg tror ikke på outing av smittebærere, det fungerer som regel bare mot sin hensikt. De får melde seg selv, når og om de er klare for det. Som jeg gjør her og nå.)

Nå er det selvsagt ikke ballongblåserne ved Nationaltheatret som er opphavet til BfB. Viruset har i ulike varianter sirkulert i det kulturelle og politiske livet til alle tider, med særlig eksplosiv spredning fra og med det politiserte 1960-tallet. Men tilfellet deres er et klokkerent klinisk eksempel fordi det inneholder mange av BfB-virusets klassiske og mest åpenbare symptomer: gode hensikter, oppblåsthet, varm luft, sveving, glasshus, opplagt og selvinnlysende budskap, egen menighet, utenfor, Nationaltheatret, og så videre.

I tillegg sammenfaller dette første diagnostiserte BfB-utbruddet med et tiltagende og introspektivt ubehag i kulturlivet, en slags svie i vårt mentale urinrør, en murrende mistanke om at det er noe råttent i Den Gode Viljens rike. Det er skriften på veggen, om man nå vil se det slik. Den som har ører, han hører. Høy materiell levestandard, politisk stabilitet, statlige kultursubsidier og ikke minst en historiebevisst og skyldbetyngt middelklasse gjør Norge til et av landene i verden med høyest andel BfB i befolkningen. Det var derfor naturlig at den første store konferansen om BfB-viruset faktisk fant sted her til lands i november i fjor, i regi av Norsk Kulturråd. Riktignok var konferansens offisielle tittel og tema *DEN FARLIGE KUNSTEN – Kulturrådets årskonferanse 2008* – men ikke desto mindre var dette et første, og derfor viktig, skritt på veien mot en videre erkjennelse av syndromets omfang. Som et av de kunstneriske innslagene som skulle danne grunnlaget for en paneldebatt om begrepet FARLIG KUNST™

presenterte jeg en ti minutters komprimert og spesielt tilrettelagt variant av finalen i Miss Landmine 2008:

Kort fortalt er Miss Landmine (www.miss-landmine.org) en global missekonkurranse for landmineofre som jeg iscenesetter i ulike land hvor landminer er et betydelig samfunnsmessig problem. Etter tre års forarbeid arrangerte jeg i samarbeid med angolanske myndigheter verdens første Miss Landmine-finale i Luanda, Angola i april i fjor. I 2009 arrangerer jeg Miss Landmine i Kambodsja, som i likhet med Angola etter en lang og katastrofal borgerkrig er ett av verdens minetettete land. I begge land samarbeider jeg tett med lokale myndigheter, mens norske og internasjonale hjelpeorganisasjoner skyr prosjektet som pesten. Mer

om dette interessante paradokset litt senere, først tilbake til konferansen:

Kulturministeren og Kulturrådets leder åpnet med hver sin tale om hvor viktig det er med FARLIG™ kunst og begge benyttet anledningen til å etterlyse mer FARLIG™ kunst i norsk kulturliv. (Min begrepsuthevelse, ikke deres.)

Ingen av dem gjorde, klokkelig nok, noe forsøk på å definere begrepet foran et publikum fra helvete: 400 kritiske og hevgjerrige representanter for den norske kultureliten.

Deretter presenterte sju norske kunstnere fra ulike sjangere (litteratur, scene, film, et cetera) utdrag fra verker som arrangørene på en eller annen måte mente inneholdt FARLIGE™ elementer. Deriblant altså Miss Landmine. Heller ikke disse presentasjonene avstedkom noen iherdige forsøk på begrepsavklaring, kanskje fordi verkene var såpass forskjellige i form og innhold, kanskje også fordi det var langt fra opplagt hva enkelte av verkene hadde med farlig å gjøre i noen som helst forståelse av begrepet. Det eneste tilløp til fysisk fare, nemlig den relativt beskjedne sjansen for øresus etter den avrundende støykonsernten, var avverget gjennom at seminardeltagerne fikk ørepropper utdelt sammen med informasjonsmaterialet (som også inkluderte stemmesedler til kåringen av Miss Landmine Kulturrådskonferanse 2008). Slik fødtes en poetisk liten juvel av en spontant teatral massehappening: I salens halvmørke blafret det hektisk i informasjonsfoldere, små plastpakninger ble hastig revet åpne og hundrevis av skumgummiorepropper fomlet på plass før man med et lettelsens sukk lente seg tilbake og lot støyen gå sin gang. Så var det DEBATT™. Som, takket være de to innkvo-terte (mannlige) paneldeltagere med «ikke-vestlig» bakgrunn hovedsakelig kom til å dreie seg om MUHAMMED™ enda en mistrøstig gang. Jeg antok på forhånd at hensikten med å velge «den farlige kunsten» som tema mer eller mindre underforstått var å prøve å sirkle inn hva farlig kunst eventuelt er for noe, og hva begrepet innebærer eller bør innebære. Men det ble egentlig aldri tatt tak i den vagt definerte forestillingen om at kunst kan, skal eller bør intervensere i komplekse problemområder i det øvrige samfunnet, eller hvor denne «brennaktuelt teater!»-